IL-MALTI

QARI LI TOHROĠ IL-GHAQDA TAL-KITTIEBA TAL-MALTI

DIĊEMBRU 1952

L-ISTUDJU TAL-MALTI

JEKK wieħed joqgħod iqalleb il-paġni ta' l-istorja tat-tagħlim f'Malta għandu jsib illi l-istudju serju tal-Malti fl-iskejjel, kif ukoll fost xi studjużi ta' l-ilsien Malti hawn Malta, ma bediex u ma seħħx qabel is-sena 1934, meta l-Malti daħal bħala materja obbligatorja fil-programmi skolastiċi, fl-eżamijiet pubbliċi, u, wara mbagħad ukoll, fl-Università, u ħa xejra uffiċjali fl-amministrazzjoni Governativa u fil-Qrati. F'dan il-pass fis-sistema edukativa u amministrativa tal-Gżira, kellha sehem kbir il-"Għaqda" li sa minn 13-il sena qabel kienet ħadmet biex fost il-kittieba tal-Malti titwaqqaf sistema soda ta' ortografija, sistema ta' kitba Maltija li wara ġiet magħrufa u adottata uffiċjalment mill-Gvern.

Sew iċ-ċirkustanzi storiċi, li wara l-ewwel Gwerra l-Kbira ġiebu taqliba fil-bżonnijiet morali u ekonomiċi tal-proletarjat tal-pajjiż, kemm l-ispirtu ġdid tan-nazzjonaliżmu fost il-ġenerazzjoni ġdida b'idejiet demokratiċi, kienu l-mezz li l-Malti, wara snin kbar ta' taħbit, b'mitt proġett skolastiku li kull darba safa' fix-xejn, sab ruħu mqiegħed fuq sodda ta' blata samma li fuqha fl-aħħarnett sata' jibni għas-seħħ is-sisien ta' daru.

Minn din it-taqliba sal-lum għaddew mat-tmintax-il sena u fihom kotru l-kittieba tal-Malti, l-iktar fost iż-żgħażagħ, inħolqu għaqdiet ta' movimenti għall-progress tal-Malti; ħarġu kotba ta' proża u poeżija, antoloġiji, grammatiki, trattati fuq il-lingwistika, rivisti, saru konkorsi għall-aħjar romanzi, novelli u poeżijiet, kitba letterarja u xjentifika Maltija li sebqet fil-għadd u fil-ħxuna lil dik ta' qabel tul iż-żmien ta' 'l fuq minn mitt sena: b'hekk il-letteratura Maltija qabżet il-barrieri li kienu jifirdu l-ilsien Malti minn dawk l-ilsna l-oħra ikkultivati u li l-lum għandhom il-letteratura tagħhom li biha n-nazzjon tista' tiftaħar u tidher fost l-akbar laqgħat akkademiċi tad-dinja. Iżda, b'danakollu, nistgħu ngħidu li l-Malti wasal f'dak il-grad ta' koltivazzjoni bħala lsien miktub u bħala lsien mgħallem fl-iskejjel u fl-Università kif ukoll bħala lsien uffiċjali tal-pajjiż? — Naħsbu li LE.

Għalkemm għadu ma għaddiex żmien bizzejjed minn mindu l-Malti daħal fl-iskejjel, għandna, iżda, nistennew li meta tqis

l-isvilupp letterarju li ħa l-Malti fost il-ħafna kittieba li nibtu, l-istudju tiegħu kellu jilħaq dak il-grad ta' lsien skolastiku kif jistħoqq fost dawk l-istudenti li qegħdin jersqu għall-eżamijiet tiegħu u li wara li itemmu l-istudji tagħhom 'il quddiem ikollhom jużawh sew fil-kariga tagħhom bħala skrivani mal-Gvern, sew fil-professjoni tagħhom, ta' qassisin, avukati, nutari, tobba u prokuraturi legali, u saħansitra periti, fid-dokumenti, fl-attijiet jew rapporti tagħhom professjonali. Fuq hekk, meta xxebbah il-progress tal-Malti ma' dak ta' ilsna oħra fit-tagħlim, insibu li l-Malti baqa' ftit lura, l-iktar f'dik li hi traskrizzjoni, għażla u bini ta' kliem, kostruzzjoni, espressjonijiet idjomatiċi u stil. Forsi din ħtija ta' xi sistema fil-programmi skolastiċi, iżda wisq naħsbu li l-ewwel u l-akbar ħtija hija dik ta' nuqqas ta' interess u studju biżżejjed, nuqqas ta' taħriġ ta' kitba fuq prinċipji morfoloġiċi u sintattiċi u nuqqas ta' qari wkoll ta' awturi tajba.

Studenti li waslu fl-aħħar klassi ta' skola sekondarja ma għandhomx jiktbu l-Malti b'espressjonijiet miktubin kelma b'kelma minn fuq frażjoloġija Ingliża, jew bi kliem ingleżizzat jew taljanizzat iżżejjed u bla ebda ħjiel ta' kostruzzjoni Maltija. Dan huwa dnub oħxon, iżda huwa dnub wisq iżjed oħxon meta student li wasal biex itemm l-istudju tiegħu liċeali jagħlet fil-kitba ta' kliem l-iktar sempliċi u jikteb kliem żbaljat bħal dan: jinqegħda, nużgħaw, miktubha, għallura, jafgħu, bagħtew, hilu, għadom, *u kliem ieħor bħal dan. Meta student jikteb kliem żbaljat bħal dan f'komponiment u jżejnu bi kliem sabiħ u magħżul, ukoll jekk mibni tajjeb u mżewwaq b'idejiet u b'argumenti millisbaħ dan ma jkunx qed jagħmel ħlief bħal dak il-bniedem li jiżżejjen bl-isbaħ libsa tal-moda u jħalli riġlejh bla xedd; jiġifieri jinkesa bl-isbaħ ilbies u jħalli saqajh mikxufin. Għalhekk meta student jew kittieb li jiktiblek l-isbaħ poeżija jew proża li tkun 'l hawn u 'l hinn imdemmsa bi kliem miktub żbaljat, ma tkunx ħaġa barra minn lokha jekk wieħed igis li l-Malti ta' dik il-poeżija jew ta' dik il-proża jonqsu xi ħaġa fil-valur letterarju tagħha, ħaġa elementari imma daqshekk ieħor importanti: l-ortografija tajba, li hija r-riġel tal-kitba Matlija. Jekk biex jidher sabiħ u skond ma tridu l-estetika tal-kitba l-ġisem tal-kitba ta' lingwa għandu jitgħatta u jiżżejjen b'libsa li tixraqlu, minn rasu sa saqajh, inti din il-kitba m'għandekx tħalliha b'riġlejha mikxufa, għax kif igħid il-qawl Malti:* Il-ħafi jitfi ż-żina.